

Wat onthouden we van de **arbeidsmarkt 2020?**

Om de arbeidsmarkt
anno 2021 beter te
begrijpen.

Paul Verschueren

INLEIDING

Niemand had een jaar geleden ook maar een vermoeden dat de economie en maatschappij getroffen zouden worden door een wereldwijde pandemie. Hoewel pandemieën steevast figureren in de CEO-lijstjes met grote bedreigingen, was er weinig of geen indicatie dat dit in 2020 hét onderwerp zou zijn.

Het coronavirus dat aan de basis ligt van COVID-19 was sedert begin 2020 permanent in het nieuws. De menselijke, maatschappelijke en economische schade zijn ongezien.

Bij het begin van het jaar blikken we even terug op 10 voorlopige conclusies over de impact van de pandemie op onze arbeidsmarkt. Is dit lijstje volledig? Wellicht niet, maar voortschrijdend inzicht zal in 2021 en 2022 de zaken scherper zetten en ons toelaten om bij te sturen.

1. Het land gaat op slot... we maken kennis met de 1ste lockdown

Op 10 maart, de dag dat het coronavirus het eerste dodelijke slachtoffer maakt in België, zit de Nationale Veiligheidsraad een eerste keer samen. Daar wordt beslist om maatregelen in te voeren, in een poging het **coronavirus SARS-CoV-2** het hoofd te bieden. Voor het eerst is er sprake van een afstandsregel, maar scholen, winkels en horeca blijven gewoon open. Op **18 maart 2020**, de dag dat België in **lockdown** gaat, sluiten alle niet-essentiële winkels vanaf 12 uur 's middags. Burgers moeten thuisblijven en contact met de buitenwereld maximaal vermijden. Essentiële verplaatsingen (naar de winkel, de apotheek, het benzinestation) zijn nog toegestaan. Andere verplaatsingen dienen te worden beperkt.

Op 20 maart worden de grenzen van ons land gedeeltelijk gesloten. Niet-essentiële verplaatsingen van en naar ons land worden verboden. We mogen alleen maar de grens oversteken als dat echt moet: voor woon-werkverkeer, goederenverkeer, een medische of familiale noodzaak. **De lockdown die wordt afgekondigd, is zowat de eerste opgelegde stopzetting van een belangrijk deel van de economie sinds mensenheugenis.**

2. De economie valt gedeeltelijk stil, de arbeidsmarkt gaat in een coma, we zien 'labour hoarding' op nooit geziene schaal

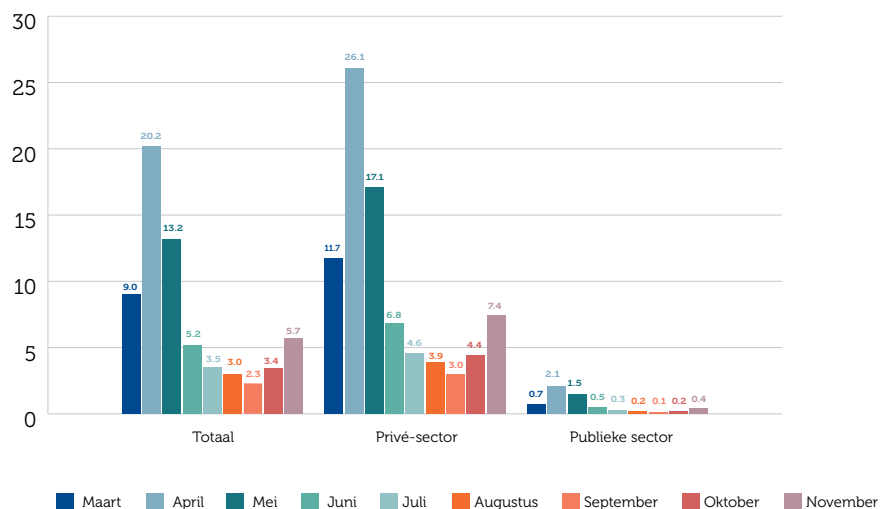
De economische gevolgen van deze lockdown wegen loodzwaar.

In het 2de kwartaal tuimelt het BBP met -13,9% YoY, in het derde kwartaal met -4,5%.

De zwaarste terugval die ooit is genoteerd sinds WOII. De economie zal in 2020 krimpen met 7%... Ter vergelijking: de Nationale Bank schat de impact van het handelsakkoord tussen de EU en het Verenigd Koninkrijk op het Belgische BBP op 0,4 procentpunt over een periode van vijf jaar.

De gevolgen van de lockdown op de werkgelegenheid manifesteren zich vrij snel. De overheid grijpt in en wil de werkgelegenheid vrijwaren door massaal in te zetten op het stelsel van 'tijdelijke werkloosheid overmacht' en voor zelfstandigen wordt het overbruggingsrecht een échte reddingsboei. In april lag de werkgelegenheid hierdoor aan een overlevingsinfaas. Het aantal tijdelijke werkloosheidsdagen bedroeg in april 26% van het aantal werkdagen voor loontrekkenden. In november, na de 2de lockdown was dit 7,4%. Door de crisis maakten een ongezien aantal zelfstandigen gebruik van het overbruggingsrecht. In april, de piekmaand, waren dat er 414.000, dat is gelijk aan 55% van alle zelfstandigen in hoofdberoep. In november waren dit er nog 122.000.

Tijdelijke werkloosheidsdagen in % van potentieel totaal aantal werkdagen loontrekkenden (bron: RVA en NBB)

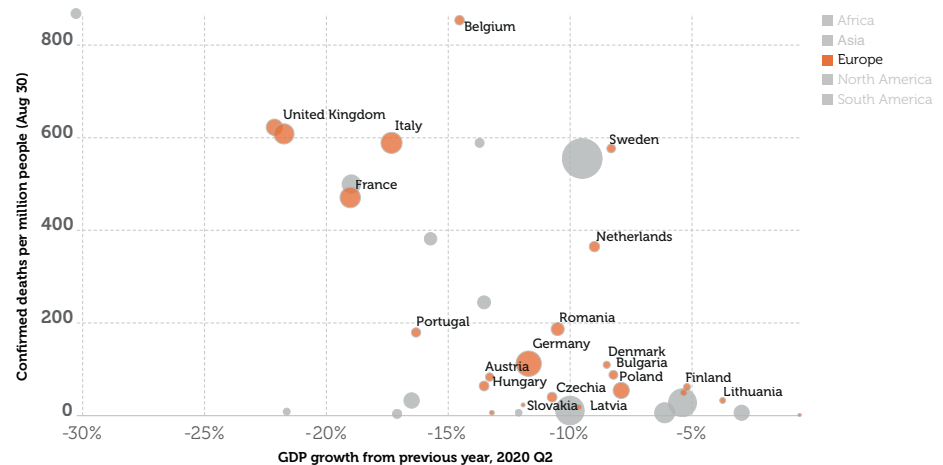
2. De economie valt gedeeltelijk stil, de arbeidsmarkt gaat in een coma, we zien 'labour hoarding' op nooit geziene schaal

Een opmerkelijke vaststelling is bovendien dat er niet meteen een duidelijk verband is tussen de economische terugval en de coronamaatregelen in de verschillende landen. In de landen met beschikbare BBP-gegevens is er geen enkel bewijs van een compromis tussen de bescherming van de gezondheid van mensen en de bescherming van de economie. De relatie tussen de gezondheids- en economische gevolgen van de pandemie gaat eerder in de tegenovergestelde richting. De landen die de corona-uitbraak effectief beheersen, hebben niet alleen levens gered, maar ook de beste economische strategie gevolgd.¹

Economic decline in the second quarter of 2020 vs rate of confirmed deaths due to COVID-19

The vertical axis shows the number of COVID-19 deaths per million people, as of August 30. The horizontal axis shows the percentage decline of GDP relative to the same quarter in 2019. It is adjusted for inflation.

Source: Johns Hopkins University CSSE, Eurostat, OECD and individual national statistics agencies.

Note: limited testing and challenges in the attribution of the cause of death means that the number of confirmed deaths may not be an accurate count of the true number of deaths from COVID-19. Data for China is not shown given the earlier timing of its economic downturn. The country saw positive growth of 3.2% in Q2 preceded by a fall of 6.8% in Q1.

¹ <https://ourworldindata.org/covid-health-economy>

3. Een ongeziene injectie in de economie en de arbeidsmarkt

In alle landen hebben overheden massaal maatregelen genomen om de economie te ondersteunen en de directe gevolgen van deze crisis op de economie te temperen. Het gaat om drie types van maatregelen. Directe budgettaire maatregelen, uitstel van betalingen en andere liquiditeitsvoorzieningen en garanties. De laatste categorie omvat exportgaranties, liquiditeitssteun en kredietlijnen via nationale ontwikkelingsbanken. Voor België worden deze drie categorieën ingeschat op respectievelijk 1,4%, 4,8% en 21,9% van het BBP van 2019.²

Het Belgische begrotingstekort liep in 2020 op tot meer dan 10%...

Ook de Europese Centrale Bank heeft haar duit in het zakje gedaan door nagenoeg zonder limieten middelen in de economie te pompen. Staatschuld en budgettaire tekorten zijn (terecht) geen issue geweest, maar zullen dat uiteraard wel worden. De kranen kunnen niet permanent open blijven en dit zal leiden tot een budgettaire inspanning aan de inkomsten en/of uitgavenzijde. Voor de relance van de economie zijn productiviteitsverhogende investeringen van belang. Het is dan ook uitkijken naar het Belgische Plan voor Herstel en Veerkracht.

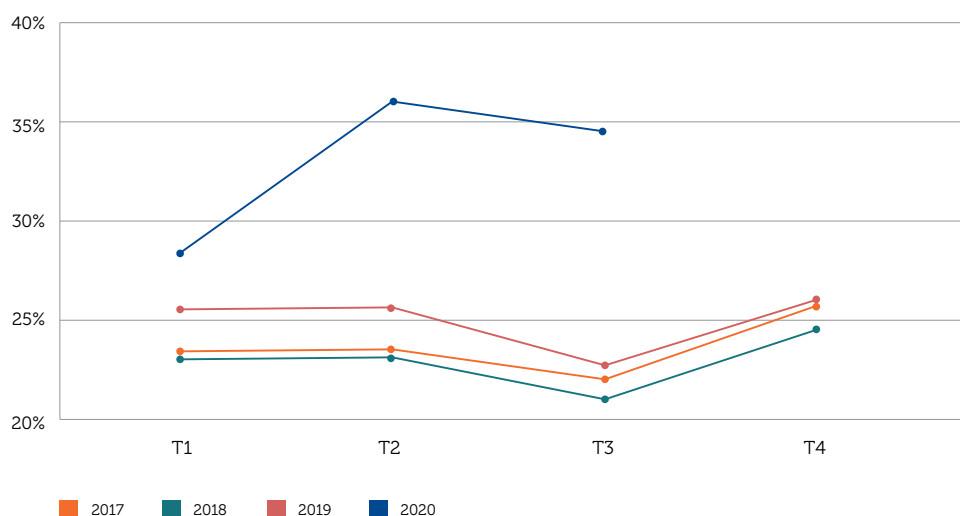
² <https://www.bruegel.org/publications/datasets/covid-national-dataset/>

4. Toename van tele- en thuiswerk

Sinds de lockdown van maart-april wordt aangeraden om zoveel mogelijk van thuis te werken. Een eerste effect hiervan zagen we al in de cijfers van het eerste kwartaal van 2020, dat het gemiddelde niveau weergeeft voor de maanden januari, februari en maart 2020. De sterke stijging die zich vermoedelijk vanaf midden maart aftekent in het thuiswerk duwde het niveau van het kwartaalcijfer voor thuiswerk in Q1 al wat naar omhoog. Toen werkte gemiddeld 28,3% van de werkenden soms of gewoonlijk van thuis uit. In het tweede kwartaal van 2020 bedraagt het cijfer 35,9%. In het derde kwartaal noteren we een lichte daling, naar 34,4%. Het percentage werkenden dat altijd thuiswerkt daalt in Q3 van 12,8% naar 9,9% maar het percentage werkenden dat gewoonlijk, maar niet altijd thuiswerkt stijgt van 9,7% naar 11,1%. Het percentage werkenden dat soms van thuis werkt stabiliseert op 13,4%.³

Percentage van de werkende bevolking dat soms of gewoonlijk thuis werkt

Gevraagd naar een vergelijking met de situatie van voor de COVID-19-crisis, geeft een kleine 34% van de thuiswerkers aan dat zij pas voor het eerst zijn beginnen thuiswerken naar aanleiding van de COVID-19-crisis. Een nog grotere groep, namelijk 44,3% van de thuiswerkers, geeft aan dat ze nu meer thuiswerken dan voor de COVID-19-crisis. Voor bijna 22% van de thuiswerkers heeft de crisis geen impact op de mate waarin men thuiswerkt.

Wat zeker is: het gebruik van webconferencing schoot als een komeet vooruit. Zoom, Webex, Teams, Hangouts... ze kennen geen geheimen meer.

³ <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/arbeidsmarkt/werkgelegenheid-en-werkloosheid#news>

5. Minder arbeidsmarktdynamiek, minder aanwervingen en (voorlopig) minder ontslagen...

Het algemene beeld toont een terugval in de aanwervingen voor de eerste maanden van de coronacrisis en slechts een beperkte stijging van de uitstroom, allicht gedreven door het gebruik van tijdelijke werkloosheid.

De dynamiek van de tewerkstelling op ondernemingsniveau wordt gedreven door de in- en uitstroombewegingen van werknemers. De instroomgraad valt in de periode 2019-2020 terug tot 16,5%, wat betekent dat er in deze periode liefst 10% minder instroom was dan een jaar eerder. De uitstroom van werknemers ligt in de periode 2019-2020 redelijk hoog (703.783 werknemers, of 17,3%), maar het is in feite slechts een lichte stijging (van net geen procent) vergeleken met de periode 2018-2019.⁴ Ook Federgon heeft vastgesteld dat het aantal opgestarte outplacementbegeleidingen in het tweede kwartaal relatief beperkt was.

Dit neemt evenwel niet weg dat er nog steeds aanwervingen zijn. Ook in periodes van crisis zijn er bedrijven die aanwerven. De arbeidsmarkt valt nooit stil. Denk aan de bedrijven die net als gevolg van de pandemie extra personeel nodig hebben zoals in de retailsector, de non-food, e-commerce, zorg- en medische sector... om nog niet te spreken van de vele niet-ingevulde knelpuntberoepen.

In november 2020 had **VDAB 112.666 vacatures ontvangen**.

18.253 werden rechtstreeks gemeld aan VDAB, een daling van 17,4% ten opzichte van november 2019. 13.155 werden gemeld via selectie- en rekruteringsbedrijven (-28,4%) en er waren 63.565 uitzendopdrachten (-14,8%). In totaal stonden er eind november 137.435 vacatures open.⁵

De **vacaturegraad**, de indicator die het aantal niet-ingevulde jobs in de economie aangeeft, bedroeg 3,3 in het derde kwartaal, en dit na een daling tot 3 in het tweede kwartaal. Dit betekent dat de vacaturegraad in het derde kwartaal op nagenoeg hetzelfde niveau zat dan pré-corona.⁶

⁴ <https://www.dynamstat.be/>

⁵ <https://arvastat.vdab.be/>

⁶ https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=jvs_g_nace2&lang=en

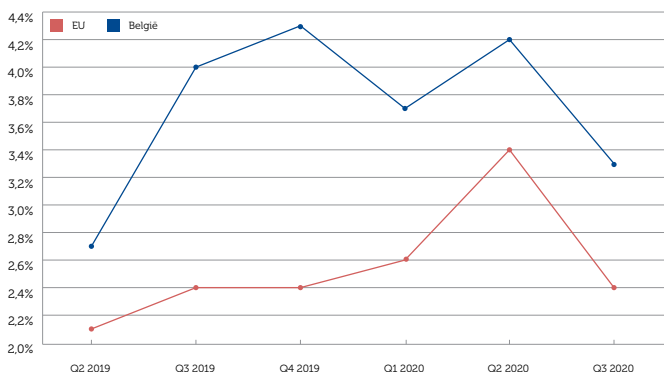
6. De inactiviteitsmotor blijft verder draaien

Eerst de Vlaamse en daarna de federale regering hebben expliciet de 80% werkzaamheidsgraad als doelstelling vooropgesteld. Dit betekent concreet dat 8 op de 10 Belgen op beroepsactieve leeftijd effectief aan de slag moet zijn. In Vlaanderen is dit al tegen het einde van de legislatuur, in België tegen 2030. In 2019 bedroeg de werkzaamheid voor 20-64-jarigen in Vlaanderen 75,5% en voor heel België 70,5%. Om de werkzaamheidsdoelstelling van 80% te realiseren betekent dit dat er 700.000 mensen extra aan de slag moeten. Rekening houdend met een verwachte toename van het aantal werklozen met ca 100.000 tegen eind 2021, betekent dit een inspanning van ca. 800.000 extra tewerkstelling tegen 2030.

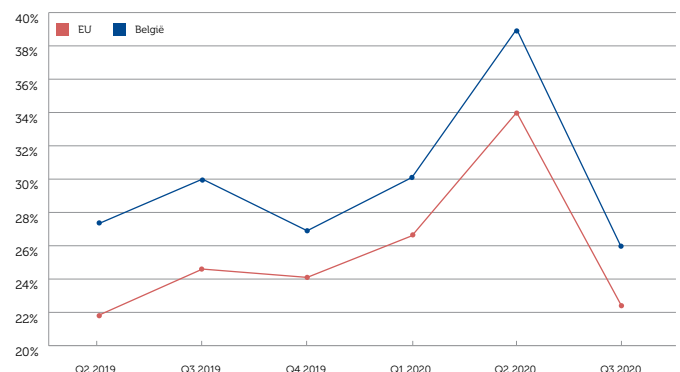
De impact van corona heeft zich alvast vertaald in een daling van de werkzaamheidsgraad, maar wat vooral opvalt is dat de transities van werkloosheid en werk naar inactiviteit in de eerste drie kwartalen van 2021 opnieuw een stuk hoger liggen dan in de rest van de EU. De inactiviteitsmotor draait dus verder.

■ **"Dat de transitie van werkloosheid naar inactiviteit sterker toeneemt in België dan het EU-gemiddelde is opmerkelijk, gelet op ons reeds hoog aantal inactieven en ons werkloosheidssysteem dat in principe onbeperkt is in de tijd."**

Transition from employment to inactivity
(% of employment in the initial quarter aged 15-74)

Transition from unemployment to inactivity
(% of unemployment in the initial quarter aged 15-74)

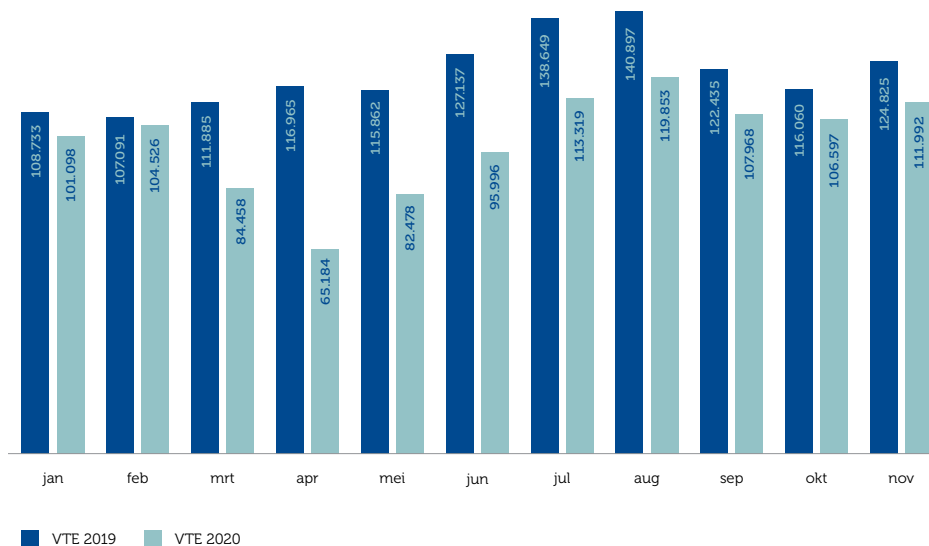

7. De veerkracht van uitzendarbeid

Na een terugval van de uitzendactiviteit met ca. 45% in april 2020, goed voor een daling met 51.000 voltijds equivalenten, heeft de sector een opmerkelijk herstel gekend in de loop van 2020. Dit toont de veerkracht van de sector om ook met zeer ingrijpende activiteitschokken om te gaan en terzelfdertijd een essentiële rol te vervullen op onze arbeidsmarkt. Deze rol situeert zich in het verschuiven van arbeidspotentieel van bedrijven en sectoren die te maken hebben met een daling van de activiteit naar bedrijven en sectoren met een extra vraag naar arbeidskrachten. De uitzendsector zorgt voor een snelle vervanging van zieke werknemers of werknemers in quarantaine of isolatie en levert een actieve bijdrage aan cruciale projecten zoals 'contact tracing', 'crowd control', ondersteuning in de zorgsector...

DE UITZENDACTIVITEIT IN DE CORONA-PERIODE
Evolutie aantal VTE uitzendkrachten in 2020 vs 2019

8. De opleidingsreflex is te weinig ontwikkeld

Nagenoeg iedereen is het erover eens dat de coronacrisis een 'window of opportunity' zou moeten bieden om mensen aan te zetten om meer te investeren in hun inzetbaarheid, door nieuwe skills aan te leren. In het relanceplan van de Vlaamse regering 'Alle Hens aan Dek' is opleiding één van de drie pijlers waarop stevig zal worden ingezet, en dat zal ook nodig zijn. De awareness over het belang om te investeren in de eigen inzetbaarheid ontbreekt nog al te vaak. 'Opleiding' is vandaag helaas niet 'top of mind'. Uit de meest recente enquête naar volwassenenvorming onthouden we dat 42% van de Vlamingen nooit heeft deelgenomen aan opleiding en ook niet bereid is om opleidingen te volgen. 58% onder hen zegt zelfs geen nood te hebben aan opleiding. Er is dus een zeer hardnekkige drempel tot levenslang leren. In een recente beleidspaper van Covivat⁷ lezen we dat er in het tweede kwartaal van 2020 een significante daling was in de deelname aan opleiding en vorming. Dit is waarschijnlijk te wijten aan de sluiting van opleidingscentra. Zo lag het aandeel personen dat deelnam aan een opleiding in de referentiemaand met 5,7%, ongeveer 2,3 procentpunten lager dan in het eerste kwartaal van 2020 en 2,6 procentpunten lager dan in het tweede kwartaal van 2019.

Hoewel heel wat mensen als gevolg van de coronacrisis geheel of gedeeltelijk in tijdelijke werkloosheid zijn terecht gekomen, en dus (meer) tijd hebben om opleiding te volgen, blijkt uit de cijfers van Covivat dat dit niet gebeurt. Op basis van de resultaten van de enquête blijkt dat van alle werkenden die in het tweede kwartaal van 2020 tijdelijk afwezig waren tijdens de referentieweek, omwille van technische of economische redenen of andere redenen (N=1.808), slechts 2,9% tijdens de referentiemaand heeft deelgenomen aan opleiding of vorming. Ter vergelijking, voor alle werkenden bedraagt dit aandeel 6%. Van alle werkenden die in het tweede kwartaal van 2020 minder uren dan gewoonlijk hebben gewerkt tijdens de referentieweek omwille van technische of economische redenen of andere redenen (N=1.424), heeft 8,1% deelgenomen aan opleiding of vorming. Dit aandeel is dus hoger dan het aandeel voor alle werkenden.

Om de ambitie waar te maken, om van 2021 het 'jaar van de opleiding' te maken, is alvast een serieuze inspanning van alle partijen nodig: individu, werkgever en overheid, en moet een échte opleidingsreflex worden gestimuleerd.

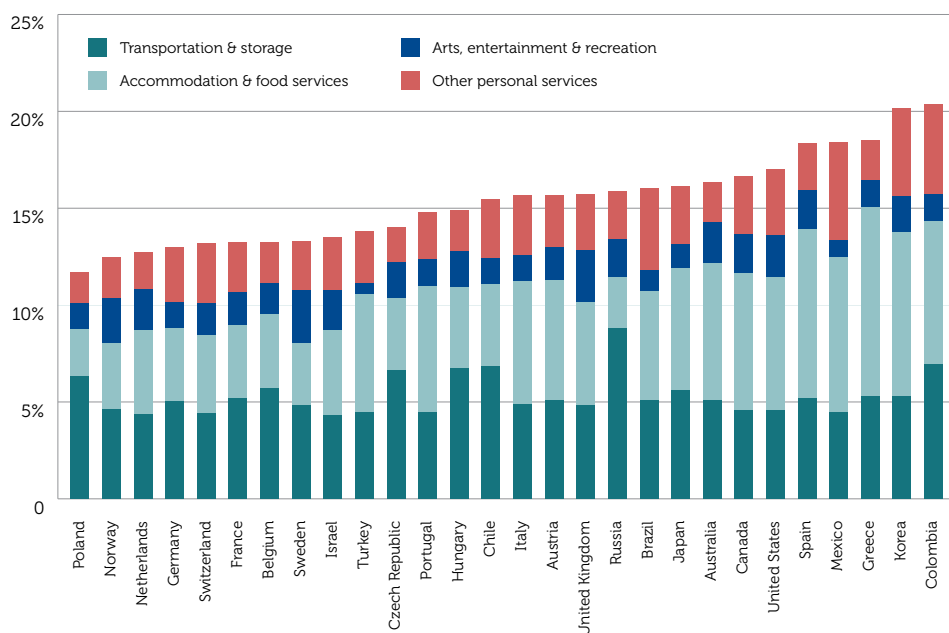
⁷ <https://sites.google.com/view/covivat/publicaties?authuser=0>

9. Zeer ongelijke impact

De impact van de pandemie op de arbeidsmarkt is zeer ongelijk en verschilt van sector tot sector. Opvallend is wel dat de meest getroffen sectoren tot de meest werkgelegenheid-intensieve sectoren behoren.⁸ We denken hierbij in het bijzonder aan transport & opslag, horeca, culturele en recreatieve sectoren en andere persoonsgerichte diensten zoals het wassen en (chemisch) reinigen van textiel, kappers en andere schoonheidsbehandelingen... Sectoren dus die met het oog op het vermijden van contacten in belangrijke mate en gedurende langere periodes gedeeltelijk of volledig zijn gesloten.

Wanneer we de evolutie bekijken van de werkgelegenheidsgraad van 20-64-jarigen, dan stellen we in Q2 een daling vast van 71% in 2019 tot 69,6% in 2020 en in Q3 van 70,7% in 2019 naar 70,2% in 2020. Opvallend is dat 2 categorieën werknemers relatief gezien sterker worden getroffen, nl. de middengeschoolden enerzijds en mensen met een nationaliteit buiten de EU-28 en/of geboren buiten de EU-28 anderzijds. Hier stelt zich de vraag wat de blijvende impact zal zijn op de tewerkstelling in deze sectoren en op de werkgelegenheidsgraad in deze segmenten.⁹

Many of the sectors heavily affected by the pandemic are employment-intensive
Share of total employment, per cent

⁸ OECD Annual Labour Force Statistics; OECD STAN database; OECD Annual National Accounts; and OECD calculations.

⁹ <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/arbeidsmarkt/werkgelegenheid-en-werkloosheid#news>

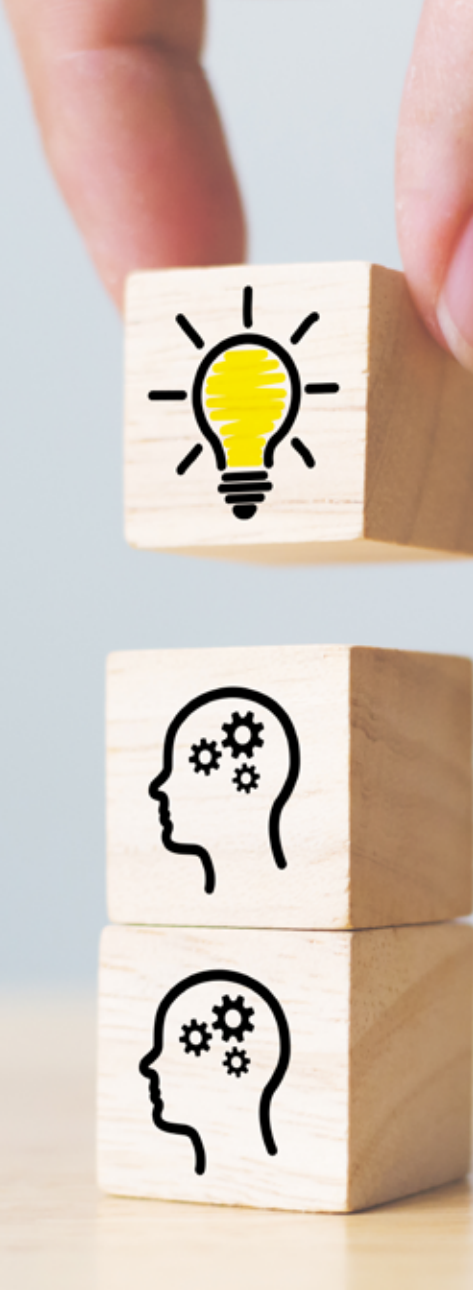
10. De verloren kans van de e-commerce

De lockdowns en de sluiting van handelszaken hebben een turboboost gegeven aan e-commerce. The Economist schrijft: *'In de afgelopen tien maanden hebben de meeste mensen in de rijke wereld deelgenomen aan de grootste winkelrevolutie in het Westen sinds winkelcentra en supermarkten 50 jaar geleden de buitenwijken veroverden. De pandemie heeft geleid tot een sterke stijging van de online uitgaven, waardoor de verschuiving van fysieke winkels met ongeveer een half decennium is versneld.'*¹⁰ De vaststelling dat de grote investeringen van de voorbije jaren om de gekende redenen net over de grens in Nederland en Duitsland plaatsvonden komt nu dubbel hard aan. Het lijkt stilaan onmogelijk om de toenemende koopkrachtlekken te dichten en ook de werkgelegenheidsopportuniteiten lijken grotendeels verloren.

Deze evolutie is wellicht onomkeerbaar en zorgt ervoor dat we op onze arbeidsmarkt de onderste sporten van de ladder steeds hoger leggen, waardoor sommige groepen structureel uit de arbeidsmarkt dreigen te worden geduwd.

De nood aan een combinatie van gereguleerde flexibiliteit en 'atypische arbeid' en de mogelijkheid om met de juiste instrumenten en instituties, transities te bevorderen zijn een recept voor meer 'trek in de schouw van de arbeidsmarkt'.

¹⁰ The Economist January 2nd 2021 -
The future of global e-commerce.

11. Conclusie en bedenkingen

Het is duidelijk dat de echte gevolgen van de pandemie op onze arbeidsmarkt zich zullen laten voelen in 2021 en 2022. Falingen, herstructureringen en ontslagen zullen meer dan waarschijnlijk samenvallen met de uitfasering van de corona-maatregelen. Dat arbeidsmarkt- en werkgelegenheidsindicatoren voorlopig nog weinig bewegen heeft enerzijds te maken met labour hoarding als gevolg van tijdelijke werkloosheid, maar is anderzijds ook gewoon het gevolg van een tragere reactie van werkgelegenheid op economische schokken. De pandemie heeft vooral de structurele zwaktes van onze arbeidsmarkt blootgelegd en versterkt: er is een probleem van gebrek aan mobiliteit, er is een sterke inactiviteitsmotor, de opleidingsreflex is te weinig ontwikkeld en we betalen de rekening voor onze rigide kijk op flexibiliteit en atypische arbeid.

De kansen die zich aanbieden voor HR-dienstverleners zijn echter legio. Het realiseren van transities op onze arbeidsmarkt om de schokken die transformaties in onze economie teweegbrengen op te vangen is er één van. We hebben nood aan een kwantumsprong in opleiding, dixit Minister-president Jan Jambon. Learning & development, in alle mogelijke vormen, wordt cruciaal. Een waaier aan mogelijkheden zal zich aandienen rond welzijn en well-being. In de onzekere tijden waar we voorstaan zal ook de behoefte aan flexibiliteit toenemen. Terzelfdertijd blijft de schaarste aan knelpuntprofielen gewoon bestaan en zal deze zich vrij snel opnieuw veralgemenen. Structurele trends inzake ontgroening en vergrijzing zijn immers niet verdwenen. Daarnaast zal de ambitie om te evolueren naar een werkzaamheid van 80% de nood aan gespecialiseerde dienstverlening enkel doen toenemen. Wij schatten bovendien in dat de rol van de private dienstverleners aan belang zal winnen binnen een context waar de overheidsbegrotingen onder druk blijven staan. Kortom: 2021 kondigt zich aan als een moeilijk jaar, maar afhankelijk van het type activiteiten openen zich tal van mogelijkheden aan de horizon...

Paul Verschueren
Directeur Research & Economic Affairs
Directeur Vlaanderen

Tour & Taxis - Royal Depot
Havenlaan 86c bus 302
1000 Brussel

T 02 203 38 03
paul.verschueren@federgon.be
 @VerschuerenPau

 @FEDERGON
WWW.FEDERGON.BE